



Eglė Čekanavičiūtė: „Biologija sienų neturi“

Sandra BERNOTAITĖ.

Vidurinį išsilavinimą gavusi Vilniaus licėjuje, Eglė Čekanavičiūtė išvyko studijuoti į JAV, nes Lietuvoje norimos specialybės nebuvo. Neurobiologijos studijas ji baigė prestižiniuose Harvardo ir Stanfordo universitetuose, podaktarinę stažotę atliko Kalifornijos universitete San Franciske. Šiuo metu ji dirba Silicio slėnyje, NASA Ames tyrimų centre. Jei laimėtų bilietą į Marsą - skristų, net jei skrydis būtų tik į vieną pusę.

Seku Eglės gyvenimo kelionę feisbuke, o susipažinome Vilniaus licėjuje, kur dirbau teatro raiškos mokytoja, o ji tada buvo mokinė. Licėjaus aplinka mane stulbino: suvokiau, kaip svarbu, kad talentingi žmonės patektų į maitinančią terpę. Nuėjus į valgyklą per pertraukas, galėdavau nugirsti mokinių diskusijas apie istoriją, chemiją ir panašiai.

Egle, kokius prisiminimus ir patirtį išsinešei iš licėjaus?

Iš esmės, licėjus man suteikė galimybes išbandyti save aplinkoje, kurioje tokie bandymai buvo ne tik suprasti, bet ir skatinami, kur jaučiausi saugi apsupta bendraminčių, tokių pat bandančių, ieškančių bei klystančių, kiek gabių, tiek ir jautrių licėjistų... Nenuostabu, kad išlaikėme ryšius iki šiol! Na, tai aš ir bandžiau: vykau į chemijos olimpiadas, rašiau eilėraščius ir pjeses, kurios retkarčiais ir ant scenos atsirasdavo, kurčiau straipsnius į licėjaus laikraštį, padėjau organizuoti visus įmanomus renginius, įsigrūdau į vieną pirmųjų tarptautinio bakalaureato klasių, ir būtent licėjaus paskatinta sumąščiau rimtai, nuosekliai ir iš visų jėgų dirbti siekdama tais gūdžiais 2003-iaisiais beveik neįmanomos svajonės išvykti studijuoti į užsienį.

Be to, mokytojai tikra to žodžio prasme pakeitė mano gyvenimo kryptį - atskirai norėčiau paminėti biologijos mokytoją Alydą Daulenskienę, nes vien jos dėka atradau, kokį džiaugsmą man teikia pats mokslinio eksperimento procesas. Taip ir prisimenu - sėdžiu aš nešildytoj klasėj, vienintelė iš TB pasirinkusi aukštesnio

lygio biologiją, susisukus į mokytojos skarą, geriu arbatą ir sprendžiu genetikos uždavinius – ir man tiesiog taip neregėtai smagu, kad net svajot nedrąsu apie darbą, kur tokios dienos būtų mano kasdienybė.

Visą licėjaus aplinką ir atmosferą iki šiol nešiojuosi savyje kaip atspirties tašką, ir tai padeda ramiai ir su pasitikėjimu šokti vis naujon profesinėn avantiūron.

Tačiau ne vien eksperimentus ir mokytojus – visą licėjaus aplinką ir atmosferą iki šiol nešiojuosi savyje kaip atspirties tašką, ir tai padeda ramiai ir su pasitikėjimu šokti vis naujon profesinėn avantiūron.

Man susidaro išpūdis, kad labai daug tavo klasės draugų šiuo metu gyvena ne Lietuvoje. Ar tai teisingas išpūdis? Kaip manai, kodėl taip atsitiko?

Na, turint omeny, kad mes todėl ir buvome vieni pirmųjų tarptautinio bakalaureato laidų, jog pasimokius pagal tarptautinę programą būtų lengviau išvykti studijuoti į užsienį, ir to itin kryptingai bei atkakliai siekėme, net laikėm dvigubus – TB ir lietuviškus – egzaminus, tai dar keista, kad užsienyje šiuo metu mūsų gyvena tik kokia pusė. Likusieji, pastudijavę svetur, visgi nusprendė grįžti į Lietuvą, kas, mano nuomone, yra puikus rodiklis Lietuvai.

Norėjome susilipdyti save nuo nulio, neprisirišti prie kitų įsivaizdavimo ar prie tuo metu būtent Lietuvoje buvusios nustatytos tvarkos, ką turėtume bei galėtume studijuoti ir ką veikti per ir po studijų.

Kodėl išvažiavome? Sunku pasakyti, kodėl išvažiavo kiti, spėlioju – iš esmės, norėjome susilipdyti save nuo nulio, neprisirišti prie kitų įsivaizdavimo ar prie tuo metu būtent Lietuvoje buvusios nustatytos tvarkos, ką turėtume bei galėtume studijuoti ir ką veikti per ir po studijų. Kodėl išvažiavę likome?

Spėlioju vėl – su pasirenkama gyventi šalimi yra kaip su antra puse – vienos tinka, kitos ne, o ar tiks, ir ar tai bus meilė iš pirmo žingsnio, kaip atsitiko man, ar truks kelerius metus, kol įprasi, ar bus verta įsitvirtinimo ir pokyčių kainos, nuo žmogaus priklauso. Tad gal kai kuriems iš mūsų pasirinktos šalys tiesiog tiko, ten suaugome, ten įpratome gyventi savarankiškai, ten ir likome. O kitiems visgi Lietuva tiko arba labiau, arba vėliau (juk ir žmonės dažnai ne visi sutaria visais gyvenimo etapais).

Įdomus tas *atkaklus siekis* išvažiuoti, apie kurį man yra pasakoje mokiniai. kažkas net sakė, kad neverta mokytis lietuvių literatūros, nes vis tiek dauguma licėjistų neliks Lietuvoje. Ar kartais bandai įsivaizduoti, kas būtų, jeigu būtum likusi? Kokios būtų perspektyvos žmogui, turinčiam tavo išsilavinimą?

Žinoma, kartais pagalvoju, kaip mano gyvenimas būtų susiklostęs, jeigu būčiau likusi, ir po pirmo kurso VU Medicinos fakultete ramiai sau perėjusi į antrąjį. Tiesą sakant, vis tiek būčiau kažkur išlėkus - nes mane, pirmiausia, domino specialybės, kurių tuomet Lietuvoje beveik nebuvo (kad ir neuromokslai - tai dabar jie yra, o ne 2003-iaisiais), o plačiau paėmus - stūmė pirmyn noras jaustis maža žuvyte dideliame vandenyne, kas Lietuvoje vien dėl šalies dydžio sunkiai pasiekama, ir nesustabdomos ambicijos - na, jei iš principo įmanoma pasiekti ką nors, apie ką svajočiau, tai kaip galima to nesiekti, ir būtinai iš visų jėgų? Vadinasi, vis tiek kur nors ką nors tyrinėčiau, ir pageidautina, tarp tokių žmonių, kurie mane toli lenktų savo sugebėjimais ir pasiekimais.

Mokslinio darbo perspektyvos Lietuvoje nėra prastos, pavyzdžiui, praeitą žiemą pasisekė apsilankyti Gyvybės mokslų centre, kuris paliko puikų įspūdį.

Mokslinio darbo perspektyvos Lietuvoje nėra prastos, pavyzdžiui, praeitą žiemą pasisekė apsilankyti Gyvybės mokslų centre, kuris paliko puikų įspūdį - aišku, čia smulkiau reikėtų klausti ne manęs, o į Lietuvą grįžusių dirbti mokslininkų. Tiesiog, vėl mažos žuvytės (o gal gyvenimo Silicio slėnyje?) sindromas - man asmeniškai kur kas labiau patinka ne kurti savo sritį Lietuvoje daugmaž iš pagrindų, o dirbti didelėje mokslininkų bendruomenėje. Juk ir dabar pasirinkau dirbti prie paties įdomiausio, ambicingiausio ir labiausiai įkvepiančio (suprantama, žiūrint tik per mano prizmę!) plano - kosmoso tyrinėjimo ir žmonių kelionių į Marsą.

Suprantu, kad mokslinio darbo masteliai skiriasi. Ir ne tik mokslinio darbo - ekonominiai, netgi menų, kultūros masteliai JAV ir Lietuvoje kiti. Kaip manai, ar per visą tą intensyvų integracijos kitoje šalyje laiką esi perėmusi sociokultūrinių dalykų, kurie praverstų Lietuvai? Ir jeigu taip, ar įmanoma tą gerą patirtį kaip nors perduoti?

Nemanau, kad JAV turi kažką, ko Lietuvoje iš principo nėra ir būti negali, arba kas dar nėra vienam lietuviui neatėjo į galvą. Tačiau, žinoma, visada galima mokytis iš

kaimynų ir bandyti įvairius variantus (tarp jų ir kultūrinius), kol atrasi, kas kam tiks asmeniškai ar kaip institucijai – būtent institucijai, t. y. vienos mokyklos ar universiteto kultūra vienokia, kitų – kitokia, ir tai yra puiku ir sveikintina.

Man, kaip mokslininkei, kultūriškai labiausiai priimtina „liberal arts“ sistema.

Man, kaip mokslininkei, kultūriškai labiausiai priimtina: „liberal arts“ sistema, kur universitete galima mokytis kalbų ir archeologijos net tampant neuromokslininke, nes smarkiai praplečia akiratį ir išmoko mokytis; pagarba studentams ir rūpinimasis jų ateitimi; žmonių ir nuomonių įvairovė; nuoširdus noras išmokyti tiek studentus, tiek ir visuomenę – iš to kyla daugybė mokslo muziejų ir mokslo populiarinimo renginių; supratimas, kad mokytis, nepriklausomai nuo amžiaus ir dalyko, yra labai įdomu ir pagirtina. Ta tipiškai amerikietiška ir ypač manajam Silicio slėniui būdinga „frontier“ (paribių, esamas pažinimo ribas praplečianti) kultūra, kai, atrodo, tyrinėji ir kuri kažką visiškai naujo ir įdomaus, ir tenka daug klysti ir daug rizikuoti – be abejo, tai priklauso ir nuo pasirinktos srities, todėl aš ir nuėjau į kosmobiologiją. Tačiau tai būdinga ir likusiai kultūrai, ne tik mokslui, iš to kyla ir įvairios problemos, ir neramumai, bet ir atradimai, ir pokyčiai – ir man jos gyvenant kitur labai trūktų.

O kalbant apie žmones, man asmeniškai padarė išpūdį bendras optimizmas ir noras matyti šviesiąją pusę, pagirti, pasidžiaugti, pasidomėti, mandagiai pabendrauti ir padėti žmogui. Sudėjus viską, ką čia surašiau, matyti, kad lengva susigalvoti kokį beveik neįmanomą ar ligšioliniam gyvenimui visai netinkantį tikslą ir bent pabandyti jo siekti.

Ar tavo galvoje lieka vietos Lietuvai? Esu girdėjusi spėliojimus, kad jaunos kartos lietuvių mokslininkams, šiuo metu dirbantiems užsienyje, prioritetinis dalykas – užsikabinti, įsitvirtinti, ir jie neturi laiko rūpintis savo tėvyne. Bijoma, kad ryšys vėliau nutrūks. O gal tikrai nutrūks? Ar tai svarbu?

Mano ryšys su Lietuva turbūt primena mano tėtės, pragyvenusio Vilniuje visą suaugusio gyvenimą, ryšį su jo gimtuoju Panevėžiu – juk ir aš užaugau Lietuvoje, bet kaip suaugęs žmogus gyvenau tik JAV. Seku žinias, nepamirštu kalbos, džiaugiuosi pasiekimais, kartais atsiranda galimybė kiek patarti ar padėti norintiems studijuoti užsienyje, ir ateityje būtų gerai prisidėti prie mokslo populiarinimo bei mokslininkų tobulėjimo.

Bet Lietuva yra mano tėviškė ir tėvų namai - o mano pačios namai yra čia, šiuo metu Kalifornijoje, San Franciske. Beje, manęs net neapima tas „įsitvirtinimo“ ar „užsikabinimo“ jausmas, nes jie būdingesni žmogui, kuris jaučiasi svetimas - aš tiesiog čia gyvenu, ir mokesčius moku, ir mokinius mokau... Ar tai didelė bėda? Nemanau.

Biologija sienų neturi, kosmoso tyrimai - tuo labiau, vienoje šalyje padaryti atradimai naudingi visoms.

Biologija sienų neturi, kosmoso tyrimai - tuo labiau, vienoje šalyje padaryti atradimai naudingi visoms. Tad gal užuot jaudinuisis dėl „išvykėlių“, reikėtų labiau skatinti žmones gyventi, kur jiems labiausiai prie širdies, įskaitant ir Lietuvą, ir prisiminti, kad jie, laimei, gali laisvai judėti ir dar laisviau bendradarbiauti.

Kai prasidės kelionės į Marsą, tikiuosi, tu būsi viena iš keleivių ir pirmoji Lietuvos ambasadorė Marse... Ar gali praverti savo laboratorijos duris ir išvardinti kelis tau įdomiausius, o mums galbūt keisčiausius dalykus, kuriais šiuo metu užsiimi?

Į Marsą skrisčiau už bet kokią kainą - ir net jei skrydis būtų tik į vieną pusę, - jei tik kas skraidintų, bet kai priima kokius dešimt žmonių iš aštuoniolikos tūkstančių, tai greičiausiai ir liks neįgyvendinama svajonė (be abejo, paraiškas padavinėsiu uoliai). Užtat labai norėčiau nors ir visą gyvenimą padėti skraidinti kitus ir, tikėkimės, sugrąžinti juos daugiau ar mažiau sveikus. Ką tai reiškia kasdienybėje laboratorijoje? Tenka būti visų galų meistre, nes kosmobiologija jungia daugybę biologijos šakų ir tiesiog mes dar labai mažai ką žinom, o sužinoti skubame kaip jokioje kitoje srityje - norim į Marsą po dvidešimties metų, vadinasi, iki tol ir turėsime išsiaiškinti, kaip tokio skrydžio sąlygos paveiktų žmogų ir kaip nuo to galėtume apsisaugoti.

Mums itin svarbu mąstyti plačiai: kaip ilgas buvimas kosmose veikia visus organus ir audinius, ir kaip jie veikia vienas kitą; ir praktiškai: kaip sumažinti astronautų sveikatai daromą žalą. Tad man šiuo metu tenka dirbti su ląstelėmis, bakterijom, pelėmis ir vaisinėm muselėm - ir su daugeliu kitų mokslininkų, kurie, laimei, itin linkę bendradarbiauti; prisidėti prie šiuo metu Tarptautinėje kosminėje stotyje skrendančio bakterijų ir muselių atsparumo infekcijoms eksperimento (visus nagus nusigraūžiau, kai *SpaceX-14* kilo su mūsų mėginiais); rinkti kelių šimtų donorų kraują, kad išsiaiškintume, kokie genai susiję su ląstelių atsparumu

kosminei radiacijai; padėti kuriant artimiausio dešimtmečio kosmobiologijos siekius ir rašyti daug paraiškų būsimų eksperimentų finansavimui; mokyti studentus dirbti laboratorijoje ir pasakoti apie savo darbą bei NASA veiklą mokyklose ar renginiuose. Labai norėtusi kokių papildomų šešių valandų per dieną, nes visur suspėti tikrai nelengva!

Straipsnis spausdintas žurnalo „Pasaulio lietuvis“ 2018 m. gegužės mėn. 5/567.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

